

МЕТОДИКА БАГАТОФАКТОРНОЇ ДІАГНОСТИКИ ПСИХОФІЗИЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ПРАВООХОРОНЦІВ МВС УКРАЇНИ ДО СЛУЖБОВО – БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Соколов Олександр Анатолійович
Анацький Руслан Валерійович

Харківський національний університет внутрішніх справ, Україна
Академія внутрішніх військ МВС України, м. Харків
sokol@mail.ru

Ключові слова: методика, правоохоронці, екстремальні умови, спеціальна фізична підготовка

Постановка проблеми. Формування психофізичної готовності правоохоронців МВС України до дій в екстремальних умовах займають у системі бойової підготовки провідне місце. Проблема доказів цього ствердження є обов'язковою для подальшого удосконалення системи підготовки висококваліфікованих правоохоронців. Кожного року вона стає все більш актуальною. Це обумовлено тим, що дані, які характеризують рівень психофізичної готовності правоохоронців, потрібний для дій в умовах, максимально наближених до бойових, мають тенденцію до старіння та постійно потребують експериментальної перевірки.

В останні роки при вивченні різноманітних аспектів службово – бойової діяльності співробітників ОВС значне поширення набули методики дослідження, які базуються не на визначенні реальних фізичних навантажень та нервово – психологічної напруги в умовах, наближених до бойових, а й на опитуванні командирів, експертів або правоохоронців різних категорій з певного кола питань. Шляхом опитування з'ясовуються особливості службово – бойової діяльності військовослужбовців внутрішніх військ, співробітників МВС, рівень їх професійної працездатності, вимоги до різних сторін їх фізичної та психічної готовності. Вказаний підхід не може бути признаним адекватним та достовірним для вивчення проблеми, що розглядається.

Службова діяльність характеризується впливом багатьох екстремальних факторів, які здатні викликати значні зміни у функціональному стані організму правоохоронця [3,5,6].

У даному випадку виникає необхідність у вивченні поведінки людини в екстремальних ситуаціях, механізмів керування її руховою активністю.

Таким чином, професійна діяльність співробітників ОВС пов'язана з виконанням специфічних дій в різних умовах, в тому числі й екстремальних. При цьому в процесі службово – бойової діяльності

відбувається формування функціональної системи, що супроводжується вибіркоким притягненням підсистем організму, які необхідні для ефективного виконання специфічних завдань.

Це обумовлює необхідність комплексної оцінки функціонального стану правоохоронців та визначення їх індивідуальних можливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як свідчить аналіз літературних джерел проблема психофізичної діагностики має важливе значення в біології [2], фізичній культурі [7].

Разом з цим, як свідчить практика, за допомогою окремих функціональних тестів неможливо повністю визначити ефективність майбутньої професійної діяльності людини, особливо, в екстремальних умовах [4,8]. Перелік та класифікація екстремальних умов не можуть бути вичерпаними. Існуючі комп'ютерні методики тестування психологічної надійності співробітників органів внутрішніх справ мають узагальнений характер, що потребує їх адаптації до специфіки службово – бойової діяльності.

Сучасні дослідження дозволили сформулювати положення про системну організацію нервових функцій, в якій за одиницю інтегральної діяльності була прийнята функціональна система [1]. В ході формування функціональної системи необхідно виділили декілька етапів: аферентний синтез, прийняття рішення, формування програми дії та акцептора дії, дія, результати дії. При цьому в якості системоутворюючого фактора оптимізації функціональної системи повинен виступати результат дії.

Таким чином, як свідчить аналіз літературних джерел оцінка психофізичного стану правоохоронців повинна проводитись комплексно з урахуванням специфіки їх службово – бойової діяльності.

Метою даної роботи є обґрунтування комплексної методики діагностики психофізичної готовності правоохоронців МВС України до дій в екстремальних умовах.

Результати дослідження. З огляду на актуальність проблеми проведені комплексні дослідження, метою яких було вивчення впливу різноманітних за характером екстремальних факторів на функціональні показники у правоохоронців досліджуваної категорії, які виконували різні професійні обов'язки. В екстремальних умовах першого виду (психофізичні навантаження на комплексних заняттях з бойової підготовки, на прикладі військовослужбовців внутрішніх військ МВС України) знаходилися 8 діб, в екстремальних умовах другого виду (військово – тактичні навчання з проведенням бойових стрільб) - 4 доби. Критерієм оцінки впливу екстремальних факторів являлись величина й спрямованість функціональних змін у військовослужбовців, що виявлені на день виміру, у порівнянні з початковим рівнем. Функціональні показники визначалися в один час доби для усіх військовослужбовців в 1-й та 4-й дні та додатково - на 8-й день - для військовослужбовців, що знаходяться в екстремальних умовах першого виду. У всіх військовослужбовців визначалися: артеріальний тиск крові,

частота серцевих скорочень (пульс), вестибулярна стійкість (проба Ромберга), реакція на об'єкт, що рухається і здатність розподіляти зусилля на кистьовому динамометрі.

Додатково фіксувалися особливості поведінки під час обстежень, що характеризують емоційний стан, ступінь нервового і фізичного стомлення, а також середні величини функціональних показників, у залежності від термінів перебування військовослужбовців в екстремальних умовах.

Початковий рівень функціональних показників у військовослужбовців, що знаходилися в екстремальних умовах першого і другого виду, приблизно однаковий. Наступні зміни рівнів функціональних показників різні. У військовослужбовців, що перебували в екстремальних умовах першого виду, рівень функціональних показників виявився найбільш стійким. Практично на 8-й день помітно знизився максимальний артеріальний тиск (на 6,1%), поліпшилися (на 24,2%) здібності розподіляти зусилля. Інші функціональні показники залишилися без статистично значимих змін. У військовослужбовців, що знаходилися в екстремальних умовах другого виду, на 4-й день погіршилися в порівнянні з початковими показники максимального артеріального тиску (на 7,3%), частоти пульсу (на 11,7%), вестибулярна стійкість (на 16,7%), реакція на об'єкт, що рухається, (на 31,3%). Середній показник здатності розподіляти зусилля покращився на 16%. Слід зазначити, що не у всіх військовослужбовців зміни функціональних показників відбулися рівномірно. Суттєві негативні зміни функціональних показників спостерігалися у військовослужбовців, що виконують обов'язки командирів. Спостереження за поведінкою військовослужбовців-командирів дозволило виявити в них явні ознаки перевтоми. Це виявлялося в пригніченості настрою, загальній млявості, дратівливості, появі помилок при виконанні завдання з хронометром. В інших військовослужбовців подібних ознак виявлено не було.

Таким чином екстремальні фактори службово-бойової діяльності мають певний вплив на організм військовослужбовця. Ефект впливу зумовлений в основному тривалістю перебування в таких умовах, службовим положенням і спрямованістю службово-бойової діяльності військовослужбовців. Також величина негативних змін функціональних показників системи кровообігу, рухового аналізатору, вестибулярного апарату в більшій мірі виявляється у тих військовослужбовців, які несуть високу особисту відповідальність за виконання спільних для всього особового складу службово-бойових завдань. Аналіз факторів, що визначають вимоги до психофізичної готовності військовослужбовців, а також об'єктивна оцінка різних методик дослідження дозволяють стверджувати, що основним шляхом вирішення проблеми було і на даний час залишається безпосереднє вивчення фізичних навантажень та нервово-психологічного напруження, які витримує особовий склад в умовах, наближених до

бойових. При цьому особливе значення набуває виявлення закономірностей їх впливу у залежності від індивідуального фізичного розвитку, функціонального стану організму, рівня розвитку фізичних якостей та стійкості до дій у екстремальних умовах службово-бойової діяльності (мал. 1). Тільки на основі комплексних досліджень можливе всебічне вивчення фізичної та психологічної готовності військовослужбовців до дій в екстремальних умовах службово-бойової діяльності та подальше удосконалення системи фізичної підготовки військ.

З метою комплексної оцінки психофізичних можливостей військовослужбовців у стандартних та екстремальних умовах нами передбачена розробка універсального дослідницького комплексу (мал. 2 - 5). Він включає блоки створення звукових та світових ефектів, блок реєстрації частоти серцевих скорочень та артеріального тиску, систему навантаження вестибулярного та рухового апарата.

При цьому в якості системоутворюючого фактора оцінки функціональних можливостей обрана точність рухів в умовах прогресуючого стомлення та подразнення вестибулярного апарату, що максимально відповідає можливостям лабораторних умов досліджень.

В даному пристрою передбачена можливість впливу як на окремі системи організму (сенсорну, рухову) так і комплексний вплив екстремальних факторів на ці системи.

З метою порівняного аналізу дослідження будуть проводитися у звичайних та екстремальних умовах (середня та висока міцність звуку, світла, фізичного навантаження, подразників вестибулярного апарату). В перерві між серіями військовослужбовці за допомогою спеціальної комп'ютерної програми повинні відтворювати кінематичні параметри рухів – „умовна стрільба”. Для вивчення впливу фізичного навантаження різної міцності мається можливість використання велоергометра. При цьому в процесі фізичного навантаження військовослужбовці відтворюють просторові параметри дії за допомогою спеціального пульта. Комп'ютер автоматично обчислює час и точність відтворення просторових фігур, а також час простої та складної рухової реакції.

Висновки. Проведений аналіз літературних джерел свідчить про те, що є значна кількість робіт, які присвячені проблемі функціональної діагностики як цивільних так і військовослужбовців. Разом із цим, маються суттєві недоліки в цьому питанні. Перед усім слід відмітити, що багато засобів застосовуються для дослідження окремих підсистем організму без урахування системоутворюючих факторів функціональної системи. Розроблені нами пристрої дозволяють якісно проводити комплексну оцінку психофізичного стану військовослужбовців.

Проведені комплексні дослідження дозволили вивчити вплив різноманітних за характером екстремальних факторів на функціональні показники у військовослужбовців, які виконували різні професійні